

RAUL POPESCU

1979 de Christian Kracht – un roman al mirajului

Baudelaire, în *Du vin et du haschisch*, pomenește în treacăt despre Bătrânul Muntelui, eroul unei legende relatate de Marco Polo, un *guru* care și-a închis discipolii, după ce îi îmbătase cu hașiș (de unde și denumirea de hașișini sau asasini), într-o grădină a plăcerilor, spunându-le că acolo este Paradisul. I.P. Culianu, în povestirea *Pergamentul diafan*, la rândul-i, invocă un Ordin al Asasinilor, condus de Bătrânul din Munte, personaj inspirat mai mult ca sigur de cel din legenda lui Marco Polo. În povestirea lui Culianu, Bătrânul de pe muntele Alamuth a ordonat Asasinilor săi să fure, pe un pergament diafan, visele călugărilor dintr-o mănăstire izolată, vise pe care le-a folosit pentru a construi un Rai, o iluzie. În *Pergamentul diafan*, Culianu propune, iată, ca natura a utopiilor de orice fel, a acelor Paradisuri atât de fragile pe care omul le-a căutat și a încercat să le construiască, în cele din urmă, aici, în această lume, visul, iluzia, mirajul – în paranteză fie spus, Culianu a fost un expert al acestor Paradisuri, așa că știa prea bine în ce constă adevărata lor esență. Într-o altă povestire din volumul *Toz grec*, și aici mă refer la *Experimentul Lombrosa*, I.P. Culianu revine asupra subiectului, imaginând un experiment în care oamenii unui orașel american erau drogați cu cocaină, strecurată în sistemul de apă potabilă al orașului. Efectele sunt vizibile: rata infracționalității scade, în schimb, crește nivelul de trai, fiind eradicat șomajul. Culianu imaginează, după cum bine remarcă Andrei Oișteanu în volumul *Narcotice în cultura română*, „un fel de societate ideală, o utopie modernă”.

Romanul din 2001 al scriitorului elvețian Christian Kracht, *1979**, apărut în traducerea Andrei Anastasescu la Editura Cartier în 2013, are ca element central același tip de ideal, de utopie. Mai exact, în *1979* este vorba despre *căutarea* mirajului (aici, în sens de „ideal”, de cele mai multe ori irealizabil), fiind puse față în față două tipuri de miraj, care, de altfel, s-au contaminat reciproc din cele mai vechi timpuri: mirajul spiritual și cel politic. Un roman frust, cinic, critic, bine construit, cu personaje puternice, *1979* este o *questă*. Personajul-narator se află într-o căutare spirituală, într-o călătorie inițiată interpretată de mulți critici ca fiind una eșuată.

Trama este condensată pe parcursul unui an, 1979, de unde și titlul cărții. Cele două personaje, naratorul și prietenul său, Christopher – relația homosexuală dintre ele nu este defel ascunsă –, se află, la începutul lui 1979, în Iran, unde, după cum declară naratorul, doresc să viziteze mai multe situri arheologice – Christopher e arhitect și pare interesat în mod special de arhitectura mamelucilor –, printre care și de fortăreața de pe muntele Alamut, acel munte unde s-a retras personajul din legenda lui Marco Polo, un personaj,

trebuie precizat, cât se poate de real, inițiatorul sectei hașișinilor, Hassan-i Sabbāh. Ajunși în capitala Iranului, Teheran, cei doi participă la o petrecere, o orgie cu droguri și sex, o ultimă răbufnire înainte de instaurarea regimului islamic al ayatollah-ului Khomeini, cel care a instigat, printr-o fatwā, la uciderea lui Salman Rushdie. Această orgie este momentul-cheie al romanului. Aici naratorul îl întâlnește pe Mavrocordato, un român al cărui bunic, la începutul secolului al XX-lea, „a înființat un mic stat utopic pe țărmul Mării Negre”, Cumantsa (este evidentă trimiterea la textele scriitorului anarhist Peter Lamborn Wilson, deloc cunoscut la noi, scriitor care a impus sintagme ca „Temporary Autonomous Zones” și „ontological anarchy”; în fapt, întreaga scenă a petrecerii amintește de scrierile acestuia). Este vorba, după cum explică și Mavrocordato, de un experiment la care a participat, pare-se, și Tristan Tzara, „un experiment anarhist și dadaist, o glumă ridicată la rangul de regim politic”. Statul utopic de la țărmul Mării Negre a rezistat doi ani, după care „guvernul de la București a amenințat că va trimite trupe și toți locuitorii s-au volatilizat în negurile scitice”. Personaj straniu, cu veleități de mag – „...în scurt timp dumneata, dragul meu, vei fi împărțit în două, ca apoi să redevii întreg”, îl avertizează, la un moment dat, pe narator –, Mavrocordato amintește, într-o oarecare măsură, și poate nu întâmplător, de personajul I.P. Culianu, așa cum este el invocat de un Ted Anton, de exemplu, ghicind în cărțile de tarot, la petreceri, celor interesați, viitorul. În ultimă instanță, chiar petrecerea la care participă naratorul și Christopher, petrecere plasată într-o grădină fastuoasă, unde se află și o pădure de hașiș, ar putea fi considerată o tentativă utopică de izolare de haosul din Iran. La aceeași petrecere, Mavrocordato aduce în discuție și legenda Bătrânului din Munte, Hassan-i Sabbāh, povestind despre încercarea acestuia de a-și asigura fidelitatea discipolilor pe care îi droga și apoi îi închidea într-o grădină spunându-le că este grădina Paradisului. „Interesant în povestea lui Ibn al-Sabbah e faptul că-și anestezia discipolii, înțelegi, îi scotea din grădină, după care le spunea că numai el îi poate aduce înapoi”. Utopiile, prin definiție, sunt efemere sau, mai exact, imposibile. Asta în cel mai bun caz. În cel mai rău caz, utopiile transpuse în realitate iau forme dintre cele mai monstruoase. Asta se întâmplă și în 1979 în Iran, prin încercarea – o încercare reușită – de a instaura un stat religios. Asta s-a întâmplat și în China, prin instaurarea comunismului maoist, stat în care naratorul va ajunge spre sfârșitul lui 1979.

Nu întâmplător am folosit termenul de „miraj”. În tradiția musulmană, *mi' rāj* (*viziune*) denumește călătoria profetului Mahomed prin ceruri. Călătoria, însă, a fost interpretată de mulți mistici, în

siaj sufit, ca una interioară, alegorică. Și în romanul lui Christian Kracht, după episodul călătoriei în Iran, episod sfârșit tragic, naratorul pleacă, la îndemnul lui Mavrocordato, într-un pelerinaj la muntele sfânt Kailash, din Tibetul de vest, zonă aparținând Chinei. Călătoria prin ținuturi sterpe, aride corespunde și transformării interioare a personajului. În călătoria sa prin ceruri, profetul Mohamed vizitează atât iadul, cât și raiul. Personajul lui Kracht, în căutarea sa, va trece atât prin rai, cât și prin iad. Mai mult, el capătă un alt statut. Este numit în două rânduri boddhisatva. Personajul lui Kracht iese din carcasa sa, reușind, în cele din urmă, să rezoneze și cu trăirile celor din jurul său. Înconjurarea muntelui Kailash pe jos, în sensul acelor de ceasornic, împreună cu un grup de pelerini tibetani, îl face să se desprindă de individualitatea sa: „Mergând alături de ei, aveam simțământul minunat că fac parte dintr-o comunitate, ca și cum aș fi regăsit dintr-o amintire din copilărie, de pe vremea grădiniței sau a primelor zile de școală; era ca un dar neprețuit al Cerului”. Mai mult: „Ardeam de nerăbdare să reîncep imediat a doua zi lenta mișcare circulară în jurul muntelui, era ca o adevărată patimă. Ideea de a-mi petrece următoarele luni, ba chiar următorii ani în tovărășia acestor pelerini a căror limbă nu o înțelegeam mi se părea un proiect de viață desăvârșit. Și, în definitiv, de ce nu? Mă eliberasem de tot ce era neimportant, chiar și de învățăturile lui Mavrocordato, nu mai voiam nimic, eram liber”. *Mi 'rāj*-ul naratorului, însă, se va sfârși în iad. Ultima sa oprire: un lagăr de deținuți din China lui Deng Xiaoping, succesorul lui Mao Tzedun. China din 1979 stă încă în umbra lui Mao, a terorii din perioada sa. Romanul lui Kracht devine, din acest punct, foarte asemănător cu un alt micro-roman celebru, *O zi din viața lui Ivan Denisovici* de Soljenițin. Personajul lui Kracht devine un Ivan Denisovici, o victimă a unei utopii.

1979 este un roman complex și, în același timp, foarte concentrat. Mai mult ca sigur, Christian Kracht este un bun cunoscător al diverselor tradiții religioase și, cred eu, s-ar putea ca printre lecturile sale să se fi numărat și volumele lui I.P. Culiuanu. Dincolo de acest aspect, *1979* critică, s-a spus, și un anume stil de viață occidental, cel *high-class*, dominat de apetitul snob pentru mărcile consacrate (de haine, mașini etc.). Astfel, pot fi întâlnite în roman nume ale unor mărci precum Pierre Cardin, Yves Saint Laurent, Berluti etc. Scris în notă decadentă, romanul lui Christian Kracht trimite, în special, la textele unui Huysmans sau Wilde. Comparația cu Houellebecq – după cum constată, pe bună dreptate, și Adina Dinițoiu în cronica sa despre roman, *Condiția*

umană, între lux și mizerie („Observator cultural”, nr. 707, 2014) – nu este nici ea exagerată: „...comparat cu Houellebecq – afirmă Adina Dinițoiu –, seamănă, într-adevăr, prin scriitura nudă și directă, fermă și fără menajamente, dură și aflată undeva la limita cinismului. Seamănă inclusiv prin viziunea neagră, prin ceea ce s-a numit „antiumanismul” lui (în special în *Particulele elementare*, primul său roman), pentru că și în *1979* al lui Kracht întâlnim aceeași lipsă de perspectivă, aceeași explorare a umanului la limita lui, aceeași critică necruțătoare a Occidentului, deși e una *à rebours*, o critică a Occidentului proiectat în «oglindea neagră» a Orientului”.

1979 poate fi interpretat, însă, și ca o *questa*, o căutare a acelei element pur al ființei umane, element figurat prin diverse simboluri – Sfântul Graal, Piatra Filosofală etc. De asemenea, romanul lui Christian Kracht demolează, fără cruțare, utopiile (politice, spirituale) care, încă de la începuturile omenirii, și-au demonstrat inutilitatea, ba chiar au dovedit că nu țin cont absolut deloc de individ, de ființa umană luată în sine. În centrul romanului *1979* se află tocmai ființa umană, cu toate problemele și nesiguranțele ei, cu căutările ei, căutări de cele mai multe ori eșuate, de unde și tragismul lor.

* Christian Kracht, *1979*, Editura Cartier, Chișinău, 2013

